

Predsednica Republike Slovenije

NATAŠA PIRC MUSAR

ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA 4. PREDSEDNIČINEGA FORUMA
»Pravica do zdravega življenjskega okolja«

PREDSEDNIČIN FORUM

gp.uprs@predsednica-slo.si
Spletna stran predsednice

Uvodna beseda predsednice

Draga bralka, dragi bralec, spoštovani.

V stikih z ljudmi zaznavam čedalje večjo zaskrbljenost, zanimanje in angažiranost širše javnosti za ohranjanje narave in ukrepe zoper podnebno krizo. Vesela sem predanosti številnih, ki se zavedajo, da moramo upravljati bogate naravne vire tako, da zanje ne prikrajšamo prihodnjih generacij.

Zato sem svoj četrti forum jeseni 2024 namenila obravnavi človekove pravice do življenja v zdravem in čistem okolju. Podnebno krizo namreč že občutimo na lastni koži. Poplave, toče, suše in požari so čedalje pogostejši in nujno je, da se temu prilagajamo. Vendar hkrati opažam tudi povečevanje podnebnega skepticizma, celo zanikanja. In čeprav rešitev podnebne krize ni preprosta, ne smemo popuščati skušnjavam preprostih razlag, populističnih sloganov, ki ne prinašajo rešitev.

Znanost namreč ne laže. Ugotovitve o podnebnih spremembah temeljijo na dejstvih in znanstvenih dognanjih. Svetovne temperature so v letu 2024 že presegle prag 1,5 °C glede na predindustrijsko raven. Prav tako so emisije CO₂ dosegle najvišjo raven v zgodovini. To so zelo resna opozorila, da moramo pravico do zdravega in čistega okolja osmisliti s konkretnimi vsebinami in zavezami.

V nadaljevanju je strnjeno poročilo o podnebno-okoljskem forumu, ki je bil 30. septembra 2024 na Brdu pri Kranju. Na njem so sodelovali naši številni ugledni znanstveniki in drugi strokovnjaki ter predstavniki ministrstev in civilne družbe; zanj so pripravili vsebinske prispevke, ki so priloga tega poročila. V tem poročilu so tudi priporočila udeležencev foruma.

Srčno upam, da smo pripravili koristen in ustrezno poglobljeni prikaz aktualnega stanja glede podnebne krize v Sloveniji in da so v knjižici odgovori na vprašanja, ki vas zanimajo.

Predsednica Republike Slovenije
Nataša Pirc Musar

Ključne ugotovitve in priporočila s četrtega predsedničinega foruma

ZAKAJ?

Znanstveniki ugotavljajo, da smo žal že v zgodnjih fazah podnebne krize, ki ogroža človeštvo. Podnebje se je v Zemljini zgodovini vedno spreminjalo, vendar nikoli tako hitro. Povprečna temperatura na svetu je leta 2024 presegla kritični prag zvišanja za 1,5 °C glede na predindustrijsko raven. Izpusti toplogrednih plinov (TGP) so dosegli najvišjo raven v zgodovini. Ocenjeno povečanje svetovne povprečne temperature do konca stoletja za 2,6 °C pomeni, da se bo Slovenija segrela za 4 do 5 °C ali (10-odstotna verjetnost) celo za 6,7 °C ali več. Pri tem vsaka stopinja Celzija več na eni strani pomeni 7 odstotkov več vodne pare v zraku in na drugi strani zmanjšanje svetovnega BDP za 12 odstotkov (Zaplotnik, n. d., str. 33; Delo)[1]

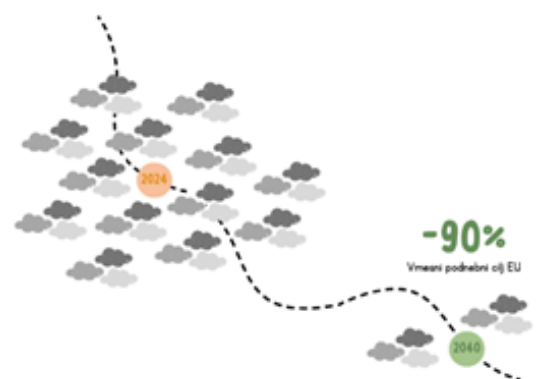
[1] Zaplotnik, I. (n.d.). Prispevki panelistov (str. 33). URL: <https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/dodatna-stopinja-celzija-odnese-osminko-bdp>

Rekordne poplave v Sloveniji avgusta 2023 in poplave v srednji Evropi septembra 2024 so posledica dotoka vlage iznad pregretega Sredozemskega morja in zalednih morij. Dušili nas bodo čedalje hujši vročinski valovi, mesta bodo pregreta. Ker se tali snežna odeja, ki je naravni zadrževalnik vode, nam poplave grozijo tudi pozimi. Gladina morja se je v Sloveniji v zadnjih 60 letih dvignila za 12 cm – do zdaj desetletne poplave bodo postale vsakoletni pojav (Dolinar, n. d., str. 3).[2]

Zaradi izpustov TGP umiramo prej. Izjemni vremenski pojavi vplivajo na pridelavo hrane v tropskih predelih in zato tudi na njene cene. Podnebne spremembe bodo sprožale politične, ekonomske, energetske, migracijske, socialne in zdravstvene krize ter že sprožajo nove spore in vojne.

Slovenija je bila zato med pobudnicami nove človekove pravice do zdravega in čistega okolja, ki jo je Generalna skupščina Združenih leta 2022 soglasno potrdila.

Evropska komisija je predlagala nov podnebni cilj – naj EU do leta 2040 zmanjša emisije TGP za vsaj 90 odstotkov. Vse to nas opozarja, da moramo človekovo pravico do zdravega in čistega okolja osmisлити s konkretnimi zavezami in se hkrati prilagoditi novemu podnebnju. Vendar pa je podnebna kriza tudi priložnost, da razmislimo, ali lahko v medsebojnem sodelovanju institucij in posameznikov poiščemo in uveljavimo že zdavnaj potrebne spremembe, ki bodo ohranile okolje in nam omogočile boljše življenje.

[2] Dolinar, I. (n. d.). Prispevki panelistov (str. 3).

Na Brdu pri Kranju je zato 30. septembra 2024 potekal predsedničin podnebno-okoljski forum, na katerem so strokovnjaki z različnih področij na treh panelih iskali rešitve za podnebno krizo. Na prvem panelu, ki ga je vodila mag. Eva Tomič, predsedničina svetovalka za podnebne politike in človekove pravice, so sodelovali mag. Mojca Dolinar, direktorica Urada za meteorologijo, hidrologijo in oceanografijo, ARSO, prof. dr. Lučka Kajfež Bogataj, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, dr. Janez Potočnik, sopredsednik International Resource Panel, dr. Jonas Sonnenschein, okoljski ekonomist, UMANOTERA, in prof. dr. Vasilka Sancin. Na drugem panelu, ki ga je vodil Matjaž Harmel, direktor ZaVite, so razpravljali mag. Mojca Vendramin, prof. dr. Mihael Jožef Toman, dr. Aleš Poljanec in dr. Maja Simoneti. Na tretjem panelu pa so trajnostno razmišljali Barbara Simonič, EIT Climate-KIC, ki je panel tudi vodila, dr. Žiga Zaplotnik, prof. dr. Renata Salecl, Andrej Gnezda in Darja Matjašec. Priporočila so prek spletne aplikacije lahko predlagali tudi poslušalci.

Poslušalci so v elektronskem glasovanju kot glavne izzive navedli višje cene produktov in storitev, povečanje podnebnega zanikanja in odpor do sprememb, takoj za tem pa nujnost hitrejšega ukrepanja in razvoj dostopnih inovativnih rešitev.

Na strateški ravni sta priporočila foruma razvoj in uvedba trajnostnega sistema na vseh področjih človekovega delovanja, s katerim bomo nehali povzročati okoljsko krizo in se hkrati prilagodili novemu podnebjju. To lahko dosežemo le s celostnim pristopom in strateškimi reformami, tako da začnemo vsi – posamezniki, organizacije, sektorji in institucije – sodelovati kot zavezniki, odločevalci, ki v politiki usklajujemo različne interese, in postanemo pilotna država programa Zemlja za vse, promoviramo trajnostne osebne in družbene vrednote in v skladu s tem izobražujemo mlade.

Podnebne zaveze so priložnost za spremembe sistemov, ki nam bodo koristile in bi že zdavnaj morale postati nujnost. V nadaljevanju so opisani ukrepi za doseganje teh ciljev.

Zemlja je za vse

Tudi v Sloveniji v sodelovanju z Rimskim klubom že poteka razprava o »velikem skoku« (the Giant Leap), drugačnem scenariju delovanja družbenih sistemov, ki ga je Rimski klub predstavil leta 2022 v poročilu »Zemlja za vse« (Earth4All) (Earth4All, n. d.).[3]

Poročilo Rimskega kluba »Zemlja za vse – vodnik za preživetje človeštva« gradi na znanstveni analizi učinkov scenarija, ki predvideva nadaljevanje po zdajšnji poti (premalo, prepozno), in predlaganih sprememb po scenariju velikega skoka (Giant Leap). Ta primerjalni sistem, ki ga je razvil milenijski inštitut (Millenium Institute) Organizacije združenih narodov, opozarja na bližajočo se družbeno in ekološko katastrofo, v katero vodi delovanje gospodarstev in družb po zdajšnji poti. Namesto sedanjega pasivnega pristopa z neustreznimi in zapoznelimi ukrepi poročilo predlaga drugačen scenarij, ki ga imenuje »veliki skok«, predvideva uvedbo sistemskih ukrepov na petih med seboj povezanih področjih delovanja (revščina, neenakost, opolnomočenje, hrana in energija).

Preiti moramo na čisto energijo, da do leta 2050 dosežemo ničelne neto emisije TPG, preoblikovati prehranski sistem, da zagotovimo zdravo prehrano za ljudi in planet, in povečati socialno pravičnost, za kar je nujna tudi najhitrejša ekonomska preobrazba v zgodovini.

[3] Earth4All (n. d.). Earth4All: A Survival Guide for Humanity. URL: [Dolinar, I. \(n. d.\). Prispevki panelistov \(str. 3\).](#)

Cilj dobro živeti v okviru okoljskih omejitev planeta, vključno s pravičnim prehodom v brezogljicho družbo, je uresničljiv ter edina alternativa okoljski degradaciji in družbenemu zlomu.

Temeljna težava je obstoječi ekonomski model, ki so ga uveljavile industrijske države ter je potraten in nepravičen. Produktijski kapital je prevrednoten in preveč nagrajen, delo premalo, narava pa praviloma sploh ni vrednotena, kar v pogojih trga, ki ključno usmerja naše odločitve, vodi v njeno uničevanje. Zdajšnji svetovno prepleteni družbenogospodarski sistem uničenja narave ne zaznava kot strošek. A dejstvo je, da mora tudi narava dobiti svoje vrednotenje, ki ga bo treba upoštevati v enačbah za poplačilo škode zaradi podnebnih sprememb.

Ekonomija mora biti v korist človeku in zadovoljevanju njegovih potreb, in ne obratno. Trg danes spodbuja potrošništvo, ki vodi v podnebne spremembe. Poleg tega ta model spodbuja bogatenje manjšine.

Medtem ko v tem modelu veliko pozornosti namenjamo očiščenju proizvodnih sektorjev gospodarstva, pa se izogibamo razmišljanju o potrošništvu, ali bolje rečeno potratnosti ekonomskega sistema. Najstarejši koncept na planetu pa je vendarle krožno gospodarstvo. V naravi ni nič izgubljenega in vse ima svoj namen.

Dialog o trajnosti mora vključevati tudi človeško razsežnost zelenega prehoda; nikoli ne bomo mogli postaviti toliko pravil, kolikor je netrajnostnih ravnanj. Ko bo zelena družba postala vrednota na ravni družbe, kulture in vsakega posameznika, bo trajnostno ravnanje postalo način življenja. Zato moramo pri zelenem prehodu upoštevati tudi dognanja humanističnih in družboslovnih znanosti ter jih vključevati v interdisciplinarne skupine in raziskave na področju varstva okolja. Trajne spremembe bomo dosegli, ko bomo spremenili osebne in kulturne vrednote.

Delitvena ekonomija bi lahko ponudila del odgovora. Narava temelji na načelih krožnega gospodarstva in tudi ljudje kot del narave bi morali živeti v skladu s temi načeli. Nova paradigma »manj je več« poleg zmanjšanja materialnih dobrin lahko pomeni skrajšani delovni čas, samoomejitve, kot je hoja namesto krajših voženj z avtomobilom ali razumno zmanjšanje uživanja mesa za zdrave odrasle.

Podobno pobudo, projekt Deep demonstration (www.gov.si, n. d.)[4] v Sloveniji izvaja EIT Climate-KIC. Tudi ta temelji na sistemskem pristopu za reševanje polikriz, saj posamezni ukrepi ne omogočajo dovolj hitrih rezultatov in imajo lahko v kompleksnih sistemih nepredvidene učinke, medtem ko znanstveniki ugotavljajo, da so bile pretekle ocene o tveganjih preveč konservativne in so številne meje presežene že pri nižjih stopnjah globalnega segrevanja. Ta sistem ocenjuje prednostne vidike na podlagi globine procesov preobrazbe in širine njihovega vpliva.

Rimski klub v poročilu Zemlja za vse opozarja, da bomo prej dosegli kritične prelomne točke na socialnem kot na okoljskem področju. Zato sta enakost in zmanjševanje revščine ključni za trajnostni okoljski prehod.

Upoštevati je treba načelo podnebne pravičnosti, da ne spregledamo najranljivejših v družbi, ki pa so hkrati tudi podnebno med najbolj ogroženimi. Pravični podnebni ukrepi naj bodo usmerjeni na primer v emisije, povezane z izjemnim bogastvom in dohodki, in vključujejo davke na letalske prevoze, luksuzne avtomobile, večje število nepremičnin in druge oblike čezmernega bogastva in potrošnje. Država mora nuditi pomoč ranljivim skupinam v mestih, ki se pregrevajo bolj od podeželja.

[4] www.gov.si. (n. d.). Razogljčimo Slovenijo. URL: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/razogljcimo-slovenijo/>

Opolnomočenje žensk prispeva k trajnosti

Podnebna kriza prizadene ženske bolj kakor moške. Te morajo zaradi suše in neugodnega vremena v državah v razvoju pogosto delati več, da priskrbijo vodo, hrano in energijo. V teh državah skoraj tri četrtine zaposlenih žensk dela v kmetijstvu in pridelava večino hrane. Ob podnebnih katastrofah imajo ženske do petkrat večjo stopnjo smrtnosti kot moški, saj jih zaradi večje nepismenosti in slabše izobrazbe informacije dosežejo pozneje. Med okoljskimi begunci je kar 80 odstotkov žensk.

Po drugi strani pa večino skrbi za ranljivejše tradicionalno opravljajo ženske in tudi ko gre za skrb za okolje, večina žensk naravne vire troši in se tudi sicer vede bolj trajnostno. Analize so pokazale, da ženske na vodstvenih položajih v politiki in gospodarstvu učinkoviteje zmanjšujejo negativni okoljski vpliv. Statistika kaže, da se z vsakim odstotkom večjega deleža ženskih vodij v podjetjih vsaj za polovico odstotka zmanjšajo izpusti CO₂ podjetja. Podjetja s spolno uravnoteženostjo vodij pa so v zadnjem desetletju te izpuste zmanjšala za vsaj 5 odstotkov uspešneje (Kajfež Bogataj, n. d., str. 7). [5]

Zato si odločneje prizadevajmo za spolno uravnoteženost žensk na vodstveni ravni v politiki in gospodarstvu.

[5] Kajfež Bogataj, J. (n. d.). Prispevki panelistov (str. 7).

Okolja ne bomo ohranili brez dolgoročnega svetovnega miru

Spregledani vzrok podnebnih sprememb so vojne. Okoljski sporazumi ne veljajo za vojaške organizacije. Vojske na svetu so po ocenah odgovorne za 6 odstotkov svetovnih TGP, če bi vse vojske tega sveta imeli za državo, bi se uvrstile na četrto mesto za Kitajsko, ZDA in Indijo.

Vojne vsako leto proizvedejo več izpustov TGP kot letalska in ladijska industrija skupaj. Samo prvo leto ruske invazije na Ukrajino je po nekaterih ocenah (Kajfež Bogataj, n. d., str. 5) [6] povzročilo vsaj 120 milijonov ton izpustov CO₂, kar je šestkrat več, kot jih je v tem času proizvedla Slovenija.

Vojna v Gazi ni le primer genocida, ampak tudi ekocida. Poleg 60.000 človeških žrtev in uničenih stavb je bila uničena tudi vsaj polovica dreves in kmetijskih površin. Ob tem Gaza doživlja tudi podnebno krizo – dvig morske gladine, sušo in ekstremno vročino (Kajfež Bogataj, n. d., str. 5). [6]

Velja tudi obratno: podnebne spremembe sprožajo nove spore; poleg vojn za vodo in naravne vire, ki jih že poznamo, vse več težav povzročajo tudi podnebne migracije na desetine milijonov ljudi, ki so zaradi čedalje bolj negotovega položaja in podnebne ogroženosti prisiljeni zapustiti svoj dom.

Potrebujemo analizo predvidevanj vpliva podnebne krize na državno varnost. Lahko predvidevamo, da bodo najpomembnejše težave v vodooskrbi, energetiki in zdravstvu, ogroženi bosta tudi prehranska in socialna varnost, zaostrole se bodo težave v zvezi z migracijami.

[6] Kajfež Bogataj, J. (n. d.). Prispevki panelistov (str. 5).

Slovenija – pilotna država

Slovenija ima tradicijo, znanje, strategije, dobro izvaja politike EU in ima dobre prakse ter večinoma že uresničuje vizijo velikega preskoka iz programa Zemlja za vse. Ima bogato naravno in kulturno dediščino in smo »razvajeni« v obilju lepega. To svojo dolgoročno »konkurenčno« prednost moramo ohraniti. Zato naj Slovenija postane pilotna država projekta Zemlje za vse Rimskega kluba. Slovenija namreč že dosega relativno dobre rezultate na več nujnih področjih velikega skoka. V zadnjem času gre razvoj v Sloveniji v pravo smer. Opazni so razmah in popularizacija samooskrbnih sončnih elektrarn, na ravni EU veliko povečevanje novih energetskega zmogljivosti, pospešena zamenjava ogrevalnih naprav, prvi resnejši ukrepi za odpravljanje energetske revščine v družbi, elektrifikacija prometa in nekateri premiki na področju javnega potniškega prometa.

Okoljske dobre prakse in neurejena področja v Sloveniji

Da se zeleni prehod v Sloveniji že dogaja in pospešuje, potrjujejo številne dobre prakse:

- energetske skupnosti, ki temeljijo na obnovljivih virih energije,
- gradijo se energetske učinkovita neprofitna stanovanja,
- številna podjetja so svoj uspeh zgradila na zelenem prehodu.

Posebna poročevalka OZN za človekovo pravico do varne pitne vode Catarina de Albuquerque je po obisku maja 2010 pohvalila skoraj univerzalni dostop do

pitne vode in sanitarij v Sloveniji (kar pa je treba zagotoviti tudi romskemu prebivalstvu), poročevalec OZN David R. Boyd pa je po obisku oktobra 2022 pohvalil dobro politiko in dobre prakse glede varstva okolja, ravnanja s trdnimi odpadki (ločevanje odpadkov) in okoljskega obdavčenja. Slovenija ima pravici do pitne vode in zdravega življenjskega okolja zapisani v ustavi.

Večina prebivalcev Slovenije podnebno krizo dojema kot eksistencialno in zaradi naravnih katastrof kot zelo resnično grožnjo. Hkrati pa čedalje več ljudi nasprotuje ukrepom zelenega prehoda, kar so pokazali protesti kmetov in polemike glede energetskega zakona; običajno pod vplivom glasne manjšine in populistov. Manjka javna razprava, da zeleni prehod niso le stroški, omejitve in birokracija, ampak tudi priložnost in temelj za boljšo kakovost življenja.

Ministrstvo za finance naj z zeleno davčno politiko sistematično čim bolj podpira zeleni prehod. Zanimiv primer je Klimabonus v Avstriji kot vsakoletno izplačilo vsem Avstrijcem iz naslova zvišanega davka na izpuste CO₂. V Sloveniji imamo jasne usmeritve političnega vodstva na deklarativni ravni, potrebni pa so še nekateri konkretni koraki, kot je zmanjšanje tranzita skozi našo državo z zvišanjem cestnin in višjimi cenami goriva, zmanjšanjem subvencij oziroma uvedbo davkov na fosilna goriva, z ukinitvijo okolju škodljivih subvencij in sistemskim prenosom najboljših tujih praks namesto minimalnega prenosa usmeritev EU.

Eden močnejših vzvodov za sistemske spremembe so prav davki v okviru celovite zelene javnofinančne reforme. Nepremičninski davek v obliki progresivnega davka za lastnino več nepremičnin bi sprostil na trg prazna stanovanja, pri tem pa prihranil sredstva, emisije in odpadke, ki nastajajo v gradbenem sektorju. Obdavčiti bi bilo treba izdelke, ki niso izdelani v skladu z okoljsko zakonodajo, ki velja v Evropski uniji, ter obdavčiti zasebne lete in luksuzna vozila.

Primer dobre prakse Slovenije je zmanjševanje energetske revščine. Energetsko revna gospodinjstva pogosto živijo v energijsko potratnih stavbah, katerih prenove si ne morejo privoščiti, čeprav škodijo tudi njihovemu zdravju, zato potrebujejo subvencijo ter upravno in tehnično pomoč, da se ukrepi obnove sploh izvedejo. Energetsko revnih gospodinjstev je bilo po podatkih SURS leta 2023 7,2 odstotka, v njih je živel okrog 109.000 oseb. Osrednja institucija na tem področju je Eko sklad s subvencijami za energetsko prenovo stavb. Pri energetski prenovi stanovanjskih blokov Eko sklad socialno ranljivim povrne njihov delež investicije. Energetski svetovalci občanom svetujejo glede porabe energije in v stavbi izvedejo meritve, ugotovijo »energetske potratneže« in občanom podelijo brezplačni sveženj gradiva za povečanje energetske varčnosti. Eko skladu je še naprej treba zagotavljati sredstva za neprekinjeno izvajanje ukrepov.

Slovenija kot ena najbolj gozdnatih držav v Evropi je tudi vzor številnim državam s svojim trajnostnim, večnamenskim in sonaravnim upravljanjem gozdov, ki ima v Sloveniji dolgo tradicijo. Zavedajoč se, da je gozdnogospodarsko načrtovanje ključno za prilagajanje na podnebne in družbene spremembe, Zavod za gozdove Slovenije, ki zagotavlja enotni pristop k upravljanju gozdov v vseh gozdovih ne glede na lastništvo,

pomembno prispeva k zmanjševanju tveganj in uresničevanju ciljev upravljanja gozdov. To javno gozdarsko službo moramo ohranjati. Slovenska gozdarska politika in stroka pa morata iskati tudi inovativne pristope za posodabljanje upravljanja gozdov ter aktivneje sodelovati na mednarodnem področju, zlasti na področju sprejemanja predpisov na ravni EU in prožnega vključevanja teh v domačo zakonodajo ter širjenja znanja in promocije slovenskega pristopa k upravljanju gozdov, znanega pod skupnim imenom »Slovenska gozdarska šola«.

Nesoglasje strok pa ovira učinkovito upravljanja voda, pri čemer se varstvo narave pogosto dojema kot ovira razvoja. Zaradi neurejenega odvajanja in čiščenja odpadnih voda v slovenskih vodah za razliko od dobrega ekološkega stanja zaznavamo slabo kemijsko stanje, kar skupaj z neustreznimi prostorskimi posegi biotsko siromaši rečne struge in zmanjšuje njihovo samočistilno sposobnost. Naravoslovne znanosti so odrinjene pri načrtovanju posegov in sanacijah po ujmah, kar se kaže še posebej na porečju Savinje in Kamniške Bistrice.

Potrebujemo sodobno ekosistemsko preprečevanje vodnih katastrof po načelu na naravi temelječih rešitev, kar se že uspešno uveljavlja marsikje v Evropi. Upravljanje vodnih teles se ne začne v dolinah, temveč v povirnih delih. Najprej pa je treba dati vodi prostor in temu prilagoditi prostorsko načrtovanje. Na vodovarstvenih območjih mora veljati ničelna toleranca do nepreverjenih rešitev.

Podobne težave se kažejo pri urejanju mest. Na mednarodni ravni je čedalje močnejše zavedanje, da bo podnebna bitka dobljena ali izgubljena v mestih. Slovenija ima mesta, ki so slabo prilagojena na podnebne spremembe.

Živimo v pregretyh mestih (ob še posebej slabih temperaturnih projekcijah za Slovenijo), ki jih ogrožajo poplave meteornih vod in vodotokov.

Narava v mestu ima pomembno vlogo pri blaženju učinkov podnebnih sprememb. Na začetku 90. let prejšnjega stoletja smo načrtali zelene sisteme mest, ki pa jih nato nismo vključili v izvedbene prostorske akte in prostor. Današnje rešitve niso sistemske. Stroka znanje na tem področju ima, vendar pogosto ni pravega posluha na odločevalski ravni. Sistem urejanja prostora smo zaradi zasebnih interesov razgradili, zato ga moramo znova vzpostaviti, da bomo lahko izpolnili zaveze EU in vzpostavili pogoje za bolj zdravo in varno življenje v mestih. Izobraziti moramo ključne odločevalce, z davčnimi spodbudami usmerjati zasebne investitorje, s krošnjami dreves prekrti vsaj 30 odstotkov mestnih površin in podobno.

Na lokalni ravni je treba nemudoma vzpostaviti sistem, ki bo od lokalnih skupnosti zahteval prilagajanje mest na podnebne spremembe na strateški in izvedbeni ravni. Ob tem ne smemo pozabiti, da bodo vročinski valovi v mestih najhujše prizadeli najranljivejše, za katere moramo pripraviti sistemske prilagoditvene ukrepe.

Z urbanističnim in prostorskim načrtovanjem moramo strateško povezati tudi prometno načrtovanje. V središče prometne politike moramo postaviti hojo, kolesarjenje in javni promet ter hitro in učinkovito izboljšati pogoje zanje. Tako bomo lahko živeli zdravo in povezano, v odporni in vključujoči družbi ter zdravem in kakovostnem bivalnem okolju z ohranjeno naravo in bogato biotsko pestrostjo. Pri tem so nam lahko zgled otroci, ki si želijo v šole hoditi peš. Lokalne skupnosti pri tem potrebujejo strukturno pomoč države.

Tehnične inovacije

Za ustavitev okoljske krize potrebujemo tudi tehnične inovacije. V naslednjih stoletjih bo še naprej pospešeno naraščala gladina morja zaradi taljenja kopenskega ledu na Grenlandiji in Antarktiki. Edini način, da naraščanje gladine morja upočasnimo ali ustavimo, je zmanjšanje koncentracij TGP v ozračju z različnimi ukrepi za zajem ogljikovega dioksida iz zraka. Tovrstna industrija bo verjetno do konca stoletja postala ena največjih industrij človeštva. Slovenija naj pripravi ugodno poslovno okolje za zagon te srednjeročno ključne industrije.

Novi človekovi pravici

Tudi v diplomaciji mora Slovenija glede varstva okolja ostati v krogu ambicioznih in aktivnih držav. Slovenija je bila med pobudnicami človekove pravice do čistega, zdravega in trajnostnega okolja, ki so jo najprej zahtevali Maldivi in jo je Generalna skupščina Organizacije združenih narodov (OZN) soglasno potrdila leta 2022.

Slovenija lahko kot ena prvih držav podpre razpravo v Združenih narodih o predlogu nove človekove pravice, ki bi obravnavala psihološke in fizične grožnje iz zračnega prostora in vesolja, ki se nanašajo na podnebne spremembe, povečevanje nevidnega nadzora in vojaških napadov, pri čemer uporaba umetne inteligence grožnje glede nadzora in izbruha novih vojn še povečuje.

Namesto podnebne anksioznosti poudarjajmo priložnost za boljše življenje

Slovenija je v okviru World Health Chart umeščena med najbolj privilegirane države na svetu (Godina Košir, n. d., str. 18).[7] Razumevanje, katere privilegije uživamo v Sloveniji (ohranjenost naravnega okolja, pričakovana življenjska doba, prihodki in podobno), naj bo izhodišče za osredotočanje na to, kako bomo to stopnjo kakovosti bivanja vsaj ohranili, če že ne izboljšali.

[7] Godina Košir, M. (n. d.). Prispevki panelistov (str. 18).

Okoljsko krizo vzemimo kot izziv in motivacijo za spremembe, ki nam bodo prinesle boljše življenje.

V Sloveniji manjka širša in dolgotrajna izobraževalna in ozaveščevalna kampanja v podporo ukrepom, ki bi ljudi seznanila s prednostmi in možnostmi ukrepanja. Organizirati je treba promocijske kampanje, kakšne so posledice neublaženih podnebnih sprememb. V javnosti so zdaj nesorazmerno prikazani le ukrepi, kar vzbuja odpor do njih in nelagodje, saj hkrati niso razložene tudi posledice podnebnih sprememb.

Čeprav je zeleni prehod drag in bomo nad njim občasno obupavali, je druga možnost, torej okoljska katastrofa, še bistveno dražja, in sicer tako za nas kot tudi prihodnje generacije.

V zelenih kampanjah je treba okoljsko krizo prikazati tudi kot priložnost za celostno prenovno ekonomskega in družbenega sistema, ki bo omogočila boljše življenje.

Novo trajnostne družbene in osebne vrednote – krožno gospodarstvo, trajnostna mobilnost in podobno namesto kulture potrošništva in udobja – bodo ugodno vplivale na naše zdravje in nam omogočile več prostega časa. V pripravo teh kampanj moramo vključiti družboslovne stroke in mlade, ki imajo svež besednjak in ideje.

Zato podprimo promocijske kampanje Mreža Plan B za Slovenijo, projekt Dovolj za vse, Vodnik po trajnostni potrošnji, Integralna zelena Slovenija© in podobne.

Za zeleni prehod moramo delovati vsi posamezniki, organi in institucije in doseči medgeneracijski dogovor. Vlada naj imenuje ministra, ki bo skrbel za interese prihodnjih generacij (ali razširi pristojnosti ministrstva za solidarno prihodnost).

Video » Pozdrav iz Slovenije. Kako živimo v trajnostni družbi?« prikaže, kako bi lahko živeli po pravičnem zelenem prehodu. (Pozdrav iz Slovenije, 2020)[8]

[8] Pozdrav iz Slovenije. Kako živimo v trajnostni družbi? (2020). YouTube.
URL: https://youtu.be/9TFaF_ZKtgc

Strateška priporočila

- Podnebne krize se moramo brez odlašanja lotiti celostno, z usklajenim sodelovanjem posameznikov, organov in institucij – kot zaveznikov.
- Okoljsko krizo prepoznamo tudi kot priložnost za razvoj. Na novo opredelimo ključne pojme, kaj razumemo kot napredek, rast, konkurenčnost in kakšne finance, merila in vodenje za to potrebujemo ter jih jasno zapišimo v državno strategijo in akcijske načrte.
- Slovenija naj postane pilotna država, zgled za pravični prehod v brezogljicho družbo v skladu s priporočili pobude »Zemlja za vse« (Earth4All) Rimskega kluba. S sistemskim pristopom in spremembo razvojne ekonomske in družbene paradigme v procesu »Zemlja za vse« gradimo na znanstveni analizi rezultatov, kot je modeliranje s simulatorjem iSDG (Piciga, n. d., str. 25)[9] ter vanj vključimo vse ustrezne deležnike in najširšo javnost.
- Krožno gospodarstvo in pravični zeleni prehod naj postaneta družbena in posameznikova vrednota. Lahko izmerimo svoj ogljični odtis s spletnim orodjem PSL (Godina Košir, n. d., str. 18) [7] in začnemo s pozitivnimi spremembami, ki so za nas sprejemljive in uresničljive.
- Spodbujajmo poslovne modele, ki krepijo okoljsko odgovornost proizvajalcev ter večinoma temeljijo na storitvah in manj na lastništvu dobrin.

[9] Piciga, S. (n. d.). Prispevki panelistov (str. 25).

- Krepimo, posnemajmo in širimo dobre prakse, kot so energetske skupnosti, energetska učinkovita neprofitna stanovanja, davek na onesnaževalno luksuzno potrošnjo in rabo fosilnih goriv, subvencije za obnovljive vire energije in podobno.
- Zagotovimo stalno financiranje ukrepov Eko sklada za blaženje energetske revščine.
- Promovirajmo »Slovensko gozdarsko šolo« in ohranimo javno gozdarsko službo.
- Ustavimo subvencije, ki povečujejo rabo fosilnih goriv.
- Poleg ukrepov blaženja podnebnih sprememb se sistemsko prilagodimo novi okoljski stvarnosti. Vsak ukrep prilagajanja je poleg tega, da rešuje človeška življenja, tudi vsaj dvakrat cenejši kot škoda, ki sicer nastane.
- V sodelovanju z naravoslovnimi strokami poiščimo trajnostne rešitve za zadrževanje vode, s katerimi bomo tudi preprečevali poplave.
- Pripravimo sistemske ukrepe za ranljive skupine, ki jih bodo najbolj prizadeli toplotni otoki v mestih, katerih urejanje mora voditi stroka.
- Prometna politika mora hitro in učinkovito izboljšati pogoje za hojo in kolesarjenje v povezavi z javnim prometom.
- V zeleno proračunsko reformo vključimo obdavčitev ogljičnega odtisa, tudi v panogah, ki so zdaj izvzete in pomenijo nelojalno konkurenco drugim panogam.

- Pripravimo ugodno poslovno okolje za zagon industrije odvzema CO2 iz zraka.
- Naredimo projekcijo vpliva podnebne krize na državno varnost.
- Zeleni prehod mora biti pravičen, podpreti moramo ekonomsko ranljive posameznike v družbi, če želimo, da bo tudi uspešen.
- Že danes lahko predvidevamo, da bodo najpomembnejše težave v vodooskrbi, energetiki in zdravstvu. Lahko se zaostri tudi prehranska in socialna varnost ter poslabša področje migracij.
- Za zeleni prehod moramo hitro in učinkovito razviti novo kulturo sodelovanja ter ambiciozno krepiti sposobnost in veščine sodelovanja posameznikov, organizacij, skupnosti, organov in institucij.
- Z izobraževanjem in ozaveščanjem zagotovimo, da sodobna spoznanja o sistemskem trajnostnem delovanju (tudi iz poročila Rimskega kluba »Zemlja za vse«) postanejo del splošne izobrazbe za 21. stoletje. V kampanjah promocije trajnostnih vrednot poleg posledic neblaženih podnebnih sprememb pokažimo tudi, da je okoljska kriza priložnost za spremembe, ki bodo omogočile boljše zdravje, višjo življenjsko raven standard, več prostega časa in nasploh boljše življenje.

Sklep

Predsedničin forum nam je nastavil ogledalo, kje v Sloveniji smo na poti v brezogljicho družbo. Prikazane so bile dobre prakse, ki so privedle do konkretnih rezultatov, na primer pri razogljichenju stavb, in pomembno prispevajo k zmanjševanju energetske revščine. Tudi skupnostne sončne elektrarne so za Slovenijo lahko eden od primernih načinov pridobivanja energije.

Na nekaterih področjih, na primer v prometu, kjer pridelamo največ izpustov, moramo za bolj trajnostno mobilnost storiti še veliko. Eden od ukrepov, ki ne zahteva dodatnih sredstev, je omejitev hitrosti vožnje na avtocestah na 110 km na uro. Takšno zavezo lahko preprosto in takoj sprejmemo sami zase. Poleg blaženja podnebnih sprememb (zmanjševanje količine toplogrednih izpustov) bomo morali pošteno zavihati rokave predvsem pri prilagajanju nanje. Glavnina dela nas čaka prav tu. To prilagajanje naj bo čim bolj zeleno in trajnostno.

Slovenija bo še naprej dejavno in progresivno prispevala svoj glas v mednarodni skupnosti za uresničevanje in konkretizacijo pravice do zdravega življenjskega okolja, seveda pa najprej doma.

V priponki so prispevki vseh panelistov, ki so sodelovali na forumu. Priporočil je veliko in številna med njimi so uresničljiva. Najbolj pomembno in koristno bo, če k njihovem izvajanju pristopimo v sodelovanju z vsemi pristojnimi organi, institucijami, akademsko sfero, organizacijami in civilno družbo.

Trajnostne rešitve, s katerimi bomo živali, moramo iskati skupaj kot skupnost, ki ji je mar. V podnebni krizi iščemo priložnosti za bolj kakovostno življenje z manjšimi obremenitvami narave in podnebja. Gre za kakovost življenja v Sloveniji, za ohranitev naše izjemne naravne pestrosti in prihodnost vseh nas. Ta publikacija je namenjena prav temu: združevanju naših moči, znanja in idej za ohranjanje zdravega okolja. Takšnega, kakršnega ga želimo zapustiti prihodnjim generacijam.

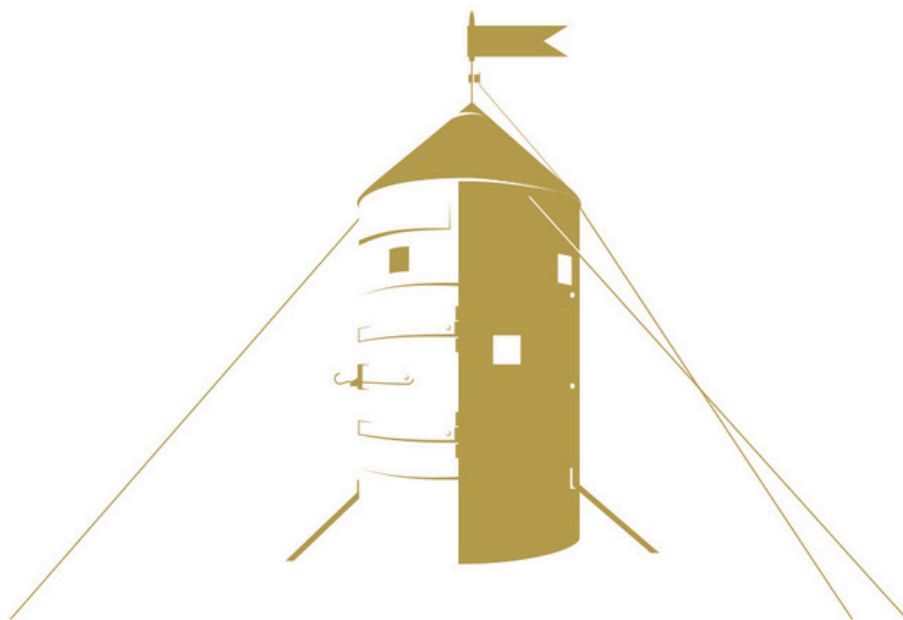
Nataša Pirc Musar s sodelavci Urada.

Ljubljana, marec 2025

Predsednica Republike Slovenije

NATAŠA PIRC MUSAR

PREDSEDNIČIN FORUM